

ПРЕГЛЕДИ

Брайън Тейлър

ВЕКЪТ НА ИНФЛАЦИЯТА

Двадесети век ни дава най-лошата инфлация в човешката история. Всяка отделна страна в света е засегната от нея именно през този период. Посочена е причината за съществуването ѝ, както и дали тя е неизбежна през XXI век. Разгледани са обменните курсове и инфлацията. Посочени са страните, чиято валута се покачва спрямо долара през столетието. Накратко е анализирана инфлацията в периода на двете световни войни и след краха на социализма. Достигнато е до извода, че инфлацията не е неизбежна.

JEL: E31; E32; E39

Двадесети век може да бъде запомнен като век на излишъка. Именно през това столетие във всяка област беше извършено повече, отколкото през който и да е друг период от човешката история. През миналия век станахме свидетели на някои от най-пагубните войни, създаването на атомната бомба, началото на въздухоплаването и пътуването из Космоса, колонизирането и деколонизирането на Третия свят, възхода и упадъка на комунизма, драстичните подобрения в жизнения стандарт, рязкото увеличаване броя на населението, възхода на компютърните технологии, невероятния напредък във всички области на науката, вкл. и медицината, и стотици промени, безпрецедентни в исторически план.

През XX век обаче е налице и по-голяма инфлация в сравнение с всички изминали векове. Самата инфлация не е ново явление. Римските управници пораждат инфлация още през III век, като девалвират монетите си, Китай търпи инфлация през XIV век, когато императорите заменят монетите с книжни пари, в Европа и останалата част от света тя се появява, когато злато и сребро потичат от новия към стария свят през XVI век, а през XVIII век френската и американската революции променят валутите в съответните страни.

Деветнадесети век

Колкото и да е удивително, XIX век е по-скоро период на дефлация, отколкото на инфлация. От края на Наполеоновите войни през 1815 г. до началото на Първата световна война в повечето страни няма инфлация и в много случаи през 1914 г. цените са по-ниски, отколкото са били през 1815 г. Те варират нагоре и надолу от десетилетие на десетилетие, но като цяло остават стабилни.

Наблюдават се обаче и изключения от това правило. В САЩ по време на Гражданската война се отчита инфлация, макар че след това те също

преминават през период на дефлация с цел да върнат икономиката обратно към един златен еталон. Висока е инфлацията в южните щати, тъй като те печатат пари, за да платят за войната, но крахът им довежда до обезценяване на тяхната валута.

През XIX век страните са били в състояние да намалят инфлацията до минимум, защото валутите са обвързани със стоки (злато и сребро), чието предлагане се покачва с темпове, сходни с тези на увеличението на производство. Ценовата стабилност при златото и среброто води до ценова стабилност в световен мащаб.

Това е период на биметализъм, т.е. двойна метална валута. Държавите предпочитат да обезпечават своята валута или със злато, или със сребро. От края на Наполеоновите войни до 1914 г. например Обединеното кралство се придържа към златния еталон и тъй като ръстът на британската икономика е с по-бързи темпове от тези на предлагането на злато, през посочения 110-годишен период цените в страната падат.

Някои - Франция, Русия, Австрия, по-голямата част от азиатските държави и др., обвързват валутата си със среброто. Но тъй като темповете на предлагане на сребро са по-високи от икономическия растеж, страните, избрали сребърния еталон са с по-висока инфлация от тези, избрали златния. Въпреки това обаче и в тях наблюдавана инфлация е скромна от гледна точка на XX век.

Други страни, например САЩ, основно по политически причини се опитват да балансират между златото и среброто, като обвързват валутата си и към двата метала, но в крайна сметка триумфира златото.

В началото на XX век основните сили в света са направили своя избор в полза на златото и резултатът е ценова и валутна стабилност. През 1914 г. стойността на щатския долар по отношение на британската лира е същата, каквато е била през 1830 г. Тъй като валутите са обвързани със златото, колебанията в обменните курсове са минимални и рядко надхвърлят един процент над или под стойността по номинала. Тази ситуация с нищо не е могла да подсказва и да подготви света за хиперинфлациите и постоянната инфлация на XX век.

Защо отминалото столетие ще се запомни като времето на най-лошата инфлация в човешката история? По какво то се различава от XIX век? В кои страни има най-голяма инфлация и защо? Къде тя е най-малка и защо? И най-важното, ще бъде ли XXI век отново период на инфлация или светът ще се радва на ценова и финансова стабилност подобно на тези през XIX век?

Обменни курсове и инфлация

Щеше да е лесно да се напише тази статия, ако всяка страна беше водила отчет на инфлацията през XX век, но за съжаление това не е така. Повечето държави започват да правят подобни отчети едва след Първата световна война, а по-малките страни - дори и след Втората световна война.

Данните за инфлацията преди тези дати нерядко са приблизителни стойности, основани върху исторически сведения за цените.

При това за най-тежките периоди често липсват каквито и да е инфлационни данни. Лесно е да се следи инфлацията, когато цените се покачват с 2% на година, но е по-трудно, когато те се удвояват ежедневно. За да съпоставим инфлацията по света, се наложи да разчитаме на един неин заместител - обменните курсове.

Според теорията за паритета на покупателната способност в дългосрочен план разликите в процента на инфлация между страните се предават посредством промени в относителните обменни курсове. Ако цените се удвоят в една държава, но останат непроменени в друга, то валутата на инфлационната страна ще изгуби половината от стойността си по отношение на тази на стабилната. В противен случай експортните стоки от инфлационната страна биха станали толкова скъпи, че чужденците не биха могли да си позволят да ги закупят. Ето защо всички инфлационни съпоставки ще се базират на промените на обменните курсове във времето.

Инфлацията през XX век

Обединеното кралство е единствената държава, за която съществува пълен архив на инфлацията при потребителските цени за целия XIX век. Цените там се повишават по време на Наполеоновите войни и след 1813 г. започват да намаляват, като докъм 1822 г. се връщат към стабилните предвоенни равнища. За времето от 1822 до 1912 г. потребителските цени като цяло не нарастват. Има периоди на умерена инфлация и дефлация, но няма цялостен инфлационен тренд. Тази обща схема е валидна и за другите страни, за които съществуват данни за инфлацията.

През миналото столетие положението е съвсем различно. Докато през XIX век се наблюдават периоди на умерена инфлация и дефлация, XX век е време на всеобща непрекъсната инфлация, като някои периоди са по-лоши от други. Единствените моменти, в които цените падат, са точно след Първата световна война и депресията от 30-те години. През цялото останало време те като цяло се покачват.

На табл. 1 е направено сравнение на инфлационните преживявания на Обединеното кралство и САЩ между 1820 и 2000 г., като са представени както индексът (на потребителските цени - б. пр.) за всяка страна, така и годишните равнища на инфлация през 20-годишните и 10-годишните периоди, които са отразени. От изложените в таблицата данни могат да се направят няколко обобщения:

Първо, липсата на инфлация през XIX век е съвсем очевидна. Дори в САЩ през периода от 1860 до 1880 г., в който се води Гражданската война, общото равнище на инфлация е по-ниско, отколкото в по-голямата част от времето след Втората световна война. Второ, през XIX век и Съединените щати, и Обединеното кралство имат сходни инфлационни преживявания. За

разлика от това през миналото столетие инфлацията в двете държави е не само по-висока, но и по изменчива както в рамките на отделната страна, така и в едната спрямо другата. По-голямата инфлация в Обединеното кралство през 10-те години на XX век води до по-голяма дефлация през 20-те години, отколкото в САЩ. След войната положението е различно. Обединеното кралство бележи по-висока инфлация в сравнение със Съединените щати през всяко десетилетие след 1960 г. (табл. 1).

Таблица 1

Инфлацията в Обединеното кралство и САЩ

Година	Обединено кралство		Съединени щати	
	Индекс	Инфлация	Индекс	Инфлация
1820	4.87		6.22	
1840	4.63	-0.25	5.74	-0.39
1860	4.73	0.11	5.84	0.09
1880	4.22	-0.54	7.55	1.46
1900	3.58	-0.76	7.45	-0.07
1910	3.77	0.53	9.31	2.50
1920	10.39	17.56	17.78	9.10
1930	6	-4.23	16.1	-0.94
1940	7.68	2.80	14.1	-1.24
1950	9.16	1.93	25	7.73
1960	12.64	3.80	29.8	1.92
1970	19.2	5.19	39.8	3.36
1980	69.9	26.41	86.3	11.68
1990	129.9	8.58	133.8	5.50
2000	172.2	3.26	174	3.00

Представените на табл. 1 данни показват също и достоинства на използването на паритета на покупателната способност при анализа на инфлационните различия между страните. Докато през XX век цените на едро в Съединените щати са се увеличили 14 пъти, то в Обединеното кралство те са нараснали 53 пъти. През този период цените в Обединеното кралство са се повишавали 3.75 пъти по-бързо, отколкото в САЩ. На тази база бихме могли да прогнозираме, че британската лира би трябвало да девалвира от 4.85 дол. за една лира през 1900 г. на 1.30 дол. за лира през 2000 г., което не е далеч от сегашния курс от около 1.45 лири за долар.

Кратка история на инфлацията през двадесети век

Прегледът на инфлацията в Обединеното кралство и САЩ показва, че тя варира от десетилетие на десетилетие. Инфлацията през XX век може да бъде разделена на множество периоди, характеризиращи се с дефлация и

инфлация. Основните фактори, които определят духа на всеки от тези периоди, са свързани с икономически и политически събития. Ние разделяме инфлационния ход през отминалото столетие на седем периода:

- 1900-1914 г. - златен еталон и стабилност;
- 1915-1924 г. - Първа световна война и инфлация;
- 1925-1939 г. - нестабилност в периода между двете войни и дефлация;
- 1939-1949 г. - Втора световна война, монетарен контрол и следвоенна инфлация;
- 1949-1970 г. - Бретън-Уудз и доларов стандарт, умерена инфлация;
- 1971-1979 г. - плаващи валутни курсове, ОПЕК и силно изменчива инфлация;
- 1980-2000 г. - по-голяма независимост на централната банка и дезинфлация.

Първият период продължава от 1900 г. до август 1914 г. Той се характеризира с относителна ценова стабилност. Всички основни европейски страни, както и много неевропейски, се придържат към златния еталон. По-слабите икономики са обвързали своята валута към среброто. Този период показва умерени темпове на инфлация по целия свят и голяма степен на стабилност на валутите една спрямо друга на валутните пазари.

Следващият период - от 1914 до 1924 г., е период на нестабилност, инфлация и хиперинфлация. Дни след избухването на Първата световна война всички държави изоставят златния еталон. Неспособни да финансират войната само от данъци, те прибегват до печатането на огромни суми пари, за да покрият военните разходи. Резултатът е най-високата инфлация, която света е изпитвал от времето на Наполеоновите войни насам. Като цяло равнището на цените се увеличават повече от два пъти във всяка страна-участничка във войната.

Веднага след Първата световна война за голяма част от страните инфлацията става още по-висока, отколкото по време на войната. След 1920 г. в държавите-победителки като Обединеното кралство и САЩ се наблюдава дефлация, но победените страни са изправени пред политическа нестабилност и при тях се отчитат най-лошите хиперинфлации в човешката история.

Новите държави, създадени след войната, като Полша и Унгария не са в състояние да инкасират достатъчно данъци и плащат сметките си, печатайки пари. Русия и други страни са разтърсени от революции, Германия трябва да изплаща военни компенсации, правителствата са изправени пред нови искания за държавни услуги и са натоварени с дълговете от войната. Тези, както и други проблеми, правят инфлацията атрактивна алтернатива пред съкращаването на услугите или повишаването на данъците в много от европейските страни-преки участнички във Втората световна война. Подобно решение обаче поражда единствено още повече икономически проблеми. Резултатът е хиперинфлация в Германия и други държави, участвали в Първата световна война на страната на Оста или окупирани от нейни сили. На табл. 2 е направено сравнение на обменните курсове към щатския долар през 1914 и 1924 г. за някои от посочените държави.

Таблица 2

Обменни курсове на щ. долар, 1914 и 1924 г.

Страна	1914 г.	1924 г.
Австрия	4.96	71 428
Германия	4.2	4.2 трлн.
Унгария	4.96	77 000
Полша	5.3*	9.33 млн.
Русия	2.35	257.5 млрд.

*Стойностите за полската марка са от 1916 г.

Периодът от 1924 до 1939 г. се характеризира с финансова нестабилност и дефлация. До 1924 г. повечето държави, вкл. Германия, са се стабилизирани. Движещата сила за финансовата система през време на периода между двете войни е опитът да се върне стабилността на предвоенния златен еталон. Германия обменя 1 трлн. марки за 1 Rentenmark и определя обменен курс за Rentenmark, равен на курса на марката отпреди Първата световна война. Великобритания връща лирата стерлинг обратно към предвоенния златен паритет. Същото се опитват да направят и други държави. Вместо отново да постигне стопански растеж и стабилност обаче всяка страна затъва в икономическа депресия, придружена от дефлация.

Втората световна война определя поведението на обменните курсове между 1939 и 1949 г. Повечето държави избягват инфлацията на Първата световна война, като въвеждат мерки за контрол върху цените. Правителствата използват също и мерки за контрол върху обменните курсове, за да ограничат достъпа до чужда валута, като по този начин замразяват обменните курсове по време на войната. След края на Втората световна война започва инфлацията и страните, опустошени от нея, са обхванати от инфлация или хиперинфлация. Както се вижда от данните, приведени на табл. 3, Китай, Унгария, Гърция, Румъния и др. преживяват хиперинфлации, които са по-лоши от онези, последвали Първата световна война.

Таблица 3

Обменни курсове на щ. долар, 1939 и 1949 г.

Страна	1939 г.	1949 г.
Китай	17,5	1.275E+15
Гърция	140	5E+14
Унгария	5	4.7E+21
Румъния	142	3 млн.

Периодът от 1949 до 1973 г. е епохата на Бретън-Уудз. Преустройството на валутите през септември 1949 г., което позволява на повечето от тях първоначално да девалвират спрямо долара, полага основата за 25-годишната им

стабилност. Въпреки че обменните курсове са стабилни, това не се отнася за цените. Също както златото през XIX век, през третата четвърт на XX век ролята на световна резервна валута играе доларът. Съединените щати обаче предпочитат умерената инфлация пред възможността за връщане към високата безработица и дефлация от 30-те години.

XIX век избягва инфлацията, като обвързва финансовата система към златото. Увеличението в предлагането на злато е по-малко, отколкото това в предлагането на стоки, така че инфлацията е предотвратена. С обвързването на всички световни валути към долара отговорността да се поддържа една стабилна валута се пада на САЩ, в което обаче те се провалят. В периода между 1949 и 1974 г. потребителските цени в страната се удвояват, което води съответно до удвояването им във всички останали държави.

В края на 60-те и началото на 70-те години на миналия век в системата Бретън Уудз се появява напрежение. Дефицитът на долари от 50-те години докъм 1970 г. се превръща в пресищане. Тъй като валутите са обвързани с долара, но всяка страна притежава собствена валута и централна банка, отделните държави имат различни равнища на инфлация. Обменните курсове, установени през 1949 г., губят своята валидност, когато в страните равнищата на инфлация стават различни, настъпват промени в търговската структура и международните капиталови потоци се увеличават. През август 1971 г. САЩ девалвират долара и през 1973 г. повечето от основните световни валути са плаващи една спрямо друга. На табл. 4 е представена еволюцията на обменните курсове между основните световни валути през периода 1939 - 1979 г.

Таблица 4

Обменни курсове на щ. долар, 1939 и 1979 г.

Страна	1939 г.	1949 г.	1979 г.
Франция*	0.45	3.495	4.02
Германия*	0.25	4.2	1.73
Италия	19	620	800
Япония	4.27	360	240
Швейцария	4.46	4.3	1.6
Обединено кралство	0.25	0.357	0.45

*Обменните курсове на френския франк и германската марка са коригирани поради валутни промени.

След като през 1973 г. страните започват флотация на своите валути, настъпва петролната криза на ОПЕК. Тя предизвиква индуциращ инфлация шок в доставките, който трае до края на десетилетието. Повечето държави преживяват най-тежката мирновременна инфлация в своята история. През 70-те години правителствата правят опити да избягнат безработицата чрез монетарна акомодация, но когато през 1979 г. настъпва вторият петролен шок, централните банки установяват, че безработицата се е увеличила,

растежът се е забавил, а инфлацията е станала още по-висока. В развитите страни тя достига двуцифрени стойности, а в развиващите се често е трицифрена. През 70-те години се наблюдават малко хиперинфлации, но страните страдат от непрекъснатите високи инфлационни равнища в резултат от монетарната акомодация. След получаването на независимост бившите колонии, които са привързали своите валути към европейските, постепенно прекъсват връзката, елиминирайки тяхната инфлационна дисциплина. Някои африкански и латиноамерикански държави преживяват безпрецедентни равнища на инфлация.

Когато през 1979 г. Пол Волкър става председател на Федералния резерв, той решава да се бори с инфлацията дори ако цената е по-висока безработица. Тази решителност, заедно с отслабването на ОПЕК след 1981 г., води до дезинфлация през 80-те и към ниска и умерена инфлация през 90-те години. Крахът на комунизма предизвиква хиперинфлационни пристъпи в Източна Европа, но в останалата част от света инфлацията се понижава. Дори африканските и латиноамерикански страни, които през целия период след Втората световна война имат висока инфлация, се научават как да я укротят. Аржентина например прави това, като въвежда паричен съвет, обвързвайки валутата си към долара.

На този етап бихме очаквали, че новото столетие би трябвало да се характеризира с ниска инфлация, подобна на тази по времето на Бретън Уудз между 1949 и 1969 г. Това обаче не е сигурно. Някои страни като Япония и Сингапур всъщност преминават през дефлация през 90-те години, а и винаги съществува риск икономическата и политическа нестабилност да причинят инфлации, подобни на тези от периода на Наполеоновите войни, Първата и Втората световна война. Никой не знае какво ще се случи през този век, но можем да се възползваме от някои уроци на миналия.

Страни, чиято валута се покачва спрямо долара през XX век

Въпреки че през отминалото столетие цените в САЩ се увеличават 23 пъти, в повечето страни се отчита дори по-висока инфлация. Тъй като данните за инфлацията са непълни, ние извършваме нашата съпоставка, като изследваме промените в обменните курсове през XX век.

Буквално на пръстите на едната си ръка могат да се преброят държавите, чиито валути през XX век повишават стойността си спрямо долара. Само една валута - швейцарският франк, повишава стойността си значително. Това означава, че с няколко изключения Съединените щати имат най-добро инфлационно досие от всички страни в света, въпреки лошите данни в борбата срещу инфлацията през последните 100 години.

На табл. 5 са показани държавите, чиито валути повишават стойността си спрямо щатския долар през XX век. Би трябвало да бъдат споменати и две други валути. Това са *флоринът на Аруба*, който се създава през 1986 г., когато страната се откъсва от Холандските Антилски острови и има сходна хронология на

Векът на инфлацията

обменния курс с тази на последните, и валутата на Бруней Дарусалем, обвързана с тази на бившата британска колония, обхващаща Сингапур, Малака, Пенанг и др. (сингапурския долар), което й осигурява история, подобна на тази в Сингапур.

Таблица 5

Обменни курсове на щ. долар 1900 - 2000 г.

Години	Холандия	Холандски Антилски острови	Сингапур	Швейцария
1900	2.48	2.48	1.93	5.19
1920	3.23	3.23	2.47	6.49
1940	1.87	1.87	2.12	4.31
1960	3.77	1.87	3.12	4.31
1980	2.15	1.79	2.09	1.79
2000	2.34	1.78	1.73	1.61

Швейцария е с най-ниската инфлация от всички държави през миналия век. Между 1900 и 2000 г. цените там се увеличават десетократно. Във всеки един момент инфлационната история на Швейцария е подобна на тази на останалата част от света, но действителните равнища на инфлация в страната са по-ниски. В Швейцария се наблюдава инфлация между 1915 и 1920 г., дефлация между 1920 и 1936 г. и постепенна инфлация след това. Тя следва една категорична политика на намаляването ѝ до минимум. Швейцарската национална банка е независима от правителствено влияние и заради ролята на страната на значим международен финансов център поддържането на силна валута е от особена важност. Ако беше допуснала девалвация на валутата си, тя щеше да изгуби мястото си на безопасно убежище за капитали. Освен това Швейцария е федерация, която няма силно централно правителство и не взема участие и в двете световни войни. Страната успява да избегне икономическия и политическия хаос, обикновено придружаващ инфлацията, както и високия държавен дефицит, големите увеличения на правителствените разходи и предоставя независимост на националната си банка. Тъй като е малка и отворена страна, Швейцария се съсредоточава върху поддържането на силна и ликвидна валута, поради което швейцарският франк е най-силната валута през ХХ век.

Холандия също е малка и отворена икономика с дълга търговска история, остава неутрална през Първата световна война, но е окупирана по време на Втората. Макар че е по-централизирана и държавата има по-голяма роля за държавните и социалните разходи, отколкото Швейцария, тя избягва икономическите и политическите проблеми, които често подтикват страните към инфлация. През миналото столетие в Холандия потребителските цени се повишават 24 пъти, почти толкова, колкото и в САЩ, поради което и при валутите им почти няма промяна една спрямо друга. Холандия се отказва от гулдена, въвеждайки еврото през 1999 г., а през ХХI век Европейската централна банка ще прилага холандската монетарна политика.

Резултатът за Холандските Антилски острови от това, че обвързват своята валута с холандската от 1900 до 1940 г. и с американската от 1940 до 2000 г., е положителен. През 1986 г. Аруба става отделна държава и въвежда флорина като парична единица, еквивалентна по номинал с гулдена на Холандските Антили. Последните обаче са все още част от Холандия и никога не са следвали независима монетарна политика. Не може да съществува друго обяснение за инфлационното им досие.

За разлика от тях Суринам, която е била холандска колония до 1976 г., капитулира пред изкушенията на инфлацията. Суринамският и антилският гулдени имат една и съща стойност до 60-те години, но през 2000 г. вече са нужни 550 суринамски гулдена, за да се закупи един антилски гулден. Всяко зло за добро - понякога липсата на независимост може да бъде нещо хубаво.

Последната валута, която повишава стойността си спрямо щатския долар, е сингапурският долар. Той е наследник на долара от бившата британска колония, обхващаща Сингапур, Малака, Пенанг и др., малайския долар и малайзийския рингит. През XX век валутата на Бруней се обвързва със сингапурския долар и поведението ѝ е огледален образ на това на сингапурския долар.

Сингапур е в ситуация, подобна на Швейцария. Това е малка и отворена икономика, подчинена на търговията, в резултат на което поддържа стабилна валута. Между 1905 и 1970 г. сингапурският долар е свързан с британската лира. От 1970 г. инфлацията се контролира непрекъснато от Сингапурската монетарна агенция, което допринася за повишаване стойността на сингапурския долар с 55% спрямо щатския. Почти през цялото време на своето съществуване бившата британска колония, обхващаща Сингапур, Малака, Пенанг и др., ползва валутен борд, за да поддържа валутата си стабилна. След Втората световна война цените в Сингапур се повишават едва четири пъти, което обяснява защо валутата остава толкова силна. Бруней поддържа силна валута отчасти поради петролното си богатство.

Направеният преглед поставя въпроса защо тези държави - Швейцария, Холандски Антилски острови/Аруба, Холандия и Сингапур/Бруней - съумяват да контролират инфлацията през XX век, докато други се провалят? Смятаме, че най-важните фактори за това са следните:

1. Всички посочени страни са малки и отворени икономики, зависими от търговията.
2. Те имат независими монетарни институции или валутни бордове, които избягват свръхемисиите на валута.
3. В никоя от тях няма периоди на икономически или политически хаос, който би могъл да доведе до високи равнища на инфлация, въпреки че както Холандия, така и Сингапур са окупирани по време на Втората световна война.
4. Нито едно от правителствата не е използвало голям държавен дефицит за финансиране на социални програми и такива за отбрана, което би могло да доведе до инфлация. Въпреки че през 70-те години когато използва приходите си от петрол за щедри социални програми, Холандия боледува от т. нар. "холандска болест", оттогава страната се е реформирала и е редуцирала социалните облаги.

Парадоксът на борбата с инфлацията е, че най-добрият начин тя да се контролира е да се намали до минимум контролът върху монетарната политика. Големите държави би трябвало да разчитат на независима централна банка, а малките - да използват валутен борд или някакво друго средство за внос на монетарната политика на страна с антиинфлационна такава. Политиката оказва влияние върху икономиката в частност, а един от най-добрите начини за борба с инфлацията е намаляването до минимум на тази връзка.

Страните с най-висока инфлация през XX век

В тези държави се наблюдават един или повече пристъпи на хиперинфлация, те преминават през десетилетия на висока инфлация, или преживяват и двете. През 1923 г. немската икономика почти колабира в резултат от хиперинфлация - например ястие с цена от 1 марка в началото на Първата световна война, в края на годината вече струва 1 билион марки. Същевременно във всяка година от периода 1951 – 1995 Бразилия има инфлация от над 10% (а през някои години и над 1000%), но никога не затъва в хиперинфлация. Кумулативният ефект през десетилетията е тотална и неизменна девалвация на различните валути, които Бразилия емитира. Страната с най-лошо инфлационно досие през XX век - Югославия, страда и от двата вида инфлация - двуцифрена инфлация през по-голямата част от 60-те, непрекъсната през 70-те и 80-те и колапс към хиперинфлация в началото на 90-те години.

На табл. 6 е представен списък на държавите с най-силна инфлация през XX век, като е показано колко парични единици от съответната валута са необходими за закупуване на равностойността на един щатски долар. Така, ако през 1900 г. са нужни 2 японски йени, за да се закупи 1 дол., а през 2000 г. - 114 йени, то коефициентът на обезценяване на японската йена е 57.

Таблица 6

Страни с най-голяма обезценка спрямо щ. долар, 1900 - 2000 г.

Страна	Коефициент на обезценяване
Югославия	5.34×10^{30}
Унгария	2.83×10^{26}
Русия	7.16×10^{16}
Китай	2.00×10^{16}
Конго (Заир)	2.90×10^{15}
Бразилия	1.11×10^{15}
Германия	4.94×10^{12}
Аржентина	1.00×10^{11}
Никарагуа	6.45×10^{10}
Ангола	1.26×10^{10}
Боливия	2.47×10^9
Перу	1.75×10^9
Чили	1.98×10^8
Полша	1.77×10^8

Вместо да говорим за историята на всяка държава, би било по-лесно да разгледаме факторите, които причиняват инфлацията в тях, тъй като понякога една и съща причина се отнася до няколко страни.

От географска гледна точка има няколко интересни момента, които трябва да се отбележат. Първо, единствената азиатска страна в списъка е Китай, най-вече заради хиперинфлацията, в която попада през последните години от националистическия режим. Никоя друга азиатска държава не преминава през хиперинфлационен период през XX век, въпреки че в определени моменти страни като Индонезия имат твърде висока инфлация.

Второ, в списъка са включени няколко южноамерикански държави, но няма нито една централно- или северноамериканска. През по-голямата част от века централноамериканските страни поддържат връзката на своите валути с щатския долар, намалявайки до минимум тяхната обезценка и вътрешната инфлация. Същевременно в много южноамерикански страни се наблюдават периоди както на непрекъснато високи равнища на инфлация, така и на хиперинфлация, защото за разлика от централноамериканските държави те се придържат към независима монетарна политика. През XX век южноамериканските страни се отличават с по-високи средни равнища на инфлация в сравнение с останалата част от света.

Трето, европейските страни в този списък преминават през период на хиперинфлация предимно или след Първата, или след Втората световна война, или след разпадането на Съветския съюз. През по-голямата част от останалото време инфлационните равнища са умерени.

И накрая, в списъка са включени само две африкански държави. До 60-те години повечето африкански колонии имат валутни бордове, които ограничават инфлацията, обвързвайки техните валути към европейските. Френските западноафрикански страни, които поддържат връзката между своята валута и френския франк, имат значително по-ниски равнища на инфлация, отколкото тези, избрали да следват независима монетарна политика. Инфлацията в Конго се появява при режима на деспотичния Мобуту, а в Ангола е налице почти през цялото последно десетилетие на миналото столетие.

Според един монетарен афоризъм инфлацията навсякъде е монетарно явление. Това правило е особено валидно за тези случаи. Никоя от изброените страни не е в състояние или не желае да плаща правителствените разходи чрез повишаване на данъците. Всяка избира да печата пари, чрез масивни емисии на валута или открити пазарни операции, увеличавайки паричното предлагане и причинявайки инфлация. С времето това действие оказва обратен ефект, като инфлацията намалява реалните държавни приходи, което прави дефицита още по-голям, докато икономиката накрая затъне в хиперинфлация.

Ние разделяме източниците на хиперинфлация на четири категории: следвоенна инфлация - Първа световна война, следвоенна инфлация - Втора световна война, инфлация след разпада на Съветския съюз и инфлационно финансиране на държавния дефицит, водещо до срив на валутата.

Инфлация след Първата световна война

През този период в държавите, изгубили войната, цари политически и финансов безпорядък. Австро-Унгария е разделена на няколко по-малки страни, Полша е възродена, Русия тъне в гражданска война, а Германия и други държави попадат под силен икономически натиск. Тези страни постепенно навлизат в порочния кръг на държавния дефицит, водещ до инфлация. Тя подхранва търсенето на още повече държавни услуги, като паралелно се появява и икономическата рецесия, предизвикваща още по-висока инфлация. В Полша, Германия, Унгария, Русия и Австрия правителството в крайна сметка заменя претърпялата крах книжна валута с нова, привързвайки я към щатския долар, злато или някаква друга котва. Най-лоша е инфлацията в Германия, поради което оттогава страната винаги е внимавала в това отношение на същата. Въпреки че Германия и Австрия никога не са стигали отново до подобни равнища на инфлация, след Втората световна война в Унгария е отчетена най-високата инфлация в историята, а Полша и Русия страдат от инфлационни пристъпи след рухването на комунизма в тях.

След Първата световна война в никоя от съюзническите страни не се наблюдава хиперинфлация. По време на войната цените в повечето от тях се увеличават два, три или четири пъти, но след следвоенната дефлация Обединеното кралство и други държави се опитват да се върнат към златния еталон, възстановявайки обменните курсове, съществували преди Първата световна война.

Политическият и стопанският колапс са явният източник на инфлация след войната. Някои държави, например Германия и Австрия, които избират инфлацията пред възможността да се заемат директно с икономическите си проблеми, откриват цената на хиперинфлацията и се стремят никога вече да не я допускат. Други страни като Унгария или Румъния не са в състояние да избягнат инфлацията и в резултат от това са потърпевши от нея.

Инфлация след Втората световна война

След Втората световна война държавите, страдащи от инфлация, са по-малко, отколкото след Първата. Попадането на Китай в инфлационната спирала се дължи по-скоро на гражданската, отколкото на Втората световна война. През гражданската война комунистическите части на страната имат много по-ниски темпове на инфлация, отколкото

националистическите. Стойността на комунистическия юан пада от 3.9 юана за долар през 1934 г. на 47 хил. през 1949 г., а тази на националистическия достига до 425 млн. юана за долар.

По време на Втората световна война инфлация се отчита в Гърция, а в Румъния тя е умерена в сравнение с тази в Унгария.

Най-тежката инфлация в човешката история се наблюдава в Унгария през 1946 г., когато пенгото затъва в нули. През пролетта и лятото на същата година страната преминава през пенгото, милпенгото (равно на 1 млн. пенго), билпенгото (1 трлн. пенго) и адопенго (данъчното пенго, което трябва да избегне въздействието на инфлацията, но се проваля). Когато през юли 1946 г. инфлацията спира, са нужни 400 квадрилона пенго, за да се закупи 1 форинт - новата парична единица.

Тази инфлация обаче съвсем не е била неизбежна. Тъй като и други източноевропейски страни са в подобна икономическа ситуация, трябва да се отчете, че в Унгария именно лошата икономическа политика води до хиперинфлация, а не самите събития. Освен това фактът, че в Тайван и комунистически Китай има много по-ниско равнище на инфлация, отколкото в националистически Китай, показва, че това е политически избор. Тези страни претърпяват инфлация, понеже не желаят да се занимават с икономическите проблеми, пред които са изправени.

Инфлация след разпадането на Съветския съюз

Разпадането на Съветския съюз води до хиперинфлации в много от страните, които бяха част от него, както и в други източноевропейски държави. В почти всяка страна, която е била член на СССР, се налага въвеждането на нова валута, която да замени обезценената валута, следвала стриктно съветската рубла. Инфлацията варира от умерена в балтийските и централноазиатските републики до хиперинфлация в славянските страни. На табл. 7 са представени някои от най-лошите случаи.

Таблица 7

Обменни курсове на щ. долар, 1989 - 2000 г.

Страни	1989 г.	2000 г.
Беларус	0.746	12 125 000
Грузия	0.746	1 980 000
Полша	507	41 280
Румъния	14	25 910
Русия	0.746	28 550
Украйна	0.746	543 440
Югославия	1.5	661 x 10 ²⁰

Най-тежка инфлация бележи Югославия през 1993 г., когато страната е в условията на международни санкции и избира да плаща сметките си посредством инфлационно финансиране. В резултат от това тя се присъединява към Унгария в подялбата на рекорда за най-тежка инфлация в човешката история. През октомври 1993 г. Югославия въвежда нова версия на динара и още две през януари 1994 г. В края на януари 1994 г., за да се закупи един динар от септември 1993 г., са нужни 13 трлн. супер динара!

Един от интересните инфлационни казуси през XX век е Чехословакия (Чешката Република). Тя можеше да изпадне в хиперинфлация както след Първата, така и след Втората световна война или след краха на комунизма, но поддържа относителна ценова стабилност и в трите случая. През миналия век Чехословакия преминава само през една валутна реформа - през 1953 г., когато 10 стари чешки крони се обменят за 1 нова. Докато през 1900 г. за закупуването на един щатски долар е нужна $\frac{1}{2}$ нова чешка крона, то през 2000 г. са необходими 37 крони. Това определено е голяма девалвация, но е нищо в сравнение с тази в съседните ѝ страни. Така, както Чехословакия избира да избегне инфлацията, същото можеха да направят и нейните съседи. Накратко, инфлацията и хиперинфлацията представляват избор.

Инфлационно финансиране и срив на валутата

Нито една от южноамериканските страни не се сблъсква с политическите проблеми, причинени от световните войни, или рухването на комунизма, но всички те имат високи равнища на инфлация през целия XX век. Нейният източник е нежеланието на правителствата да балансират ценните си книжа и да избягнат дефицита. Държавният дефицит се заплаща с увеличаване на паричното предлагане, което генерира инфлация. В Аржентина, Бразилия, Уругвай и други южноамерикански страни година след година се отчита двуцифрена инфлация. Това неминуемо води до трицифрена или четирицифрена инфлация до момента, в който икономическите реформи заменят валутата с нова. От този момент нататък страната започва едно ново приключение по пътя към инфлационния колапс. През миналия век Бразилия преминава през 5 валутни реформи, Аржентина - 3, Боливия, Чили, Никарагуа, Перу и Уругвай - по 2.

Тази инфлация определено не е неизбежна. Панама обвързва валутата си към долара през целия XX век и не страда от девалвация. Повечето централноамерикански страни обвързват валутите си със щатския долар до 70-те години и избягват инфлацията. Макар че е трудно да се отделят причините и следствията от инфлацията, очевидно е, че докато през 20-те години Аржентина е по-богата от повечето европейски

държави, то сега тя е по-бедна от тях. Растежът при латиноамериканските страни е по-бавен в сравнение с повечето азиатски страни. Въпреки че инфлацията сама по себе си не е причина за това, тя определено има своя принос.

Редица страни, които не са включени в нашия списък, страдат от високи годишни равнища на инфлация, без да изпаднат в хиперинфлация. Държавите търпят инфлация, тъй като не желаят да се занимават пряко с икономическите проблеми, които я създават. Използването на печатарската преса с цел да се избягнат тези проблеми само отлага неизбежното и влошава икономическата цена на справянето с инфлацията.

Цената на инфлацията

Инфлацията намалява икономическото благосъстояние. Причините за разходите по нея са многобройни. Ценовата инфлация налага разходи по менюто (цената на промяната на цените); разходи за кожата за производството на обувките (разходите, причинени от намаляването на собствеността във вид на парична маса); повишената несигурност сред производителите и потребителите, опитващи се да определят реалните цени на стоките и услугите; данъчните изкривявания; цената на адаптирането към внезапните промени в инфлацията. Неочакваната инфлация преразпределя парите от кредиторите към длъжниците и от работодателите към работниците. В случай на хиперинфлация тя може лесно да изтрие стойността на финансовите активи. Това води до редуцирани инвестиции и по-бавен икономически растеж. Променливите инфлационни равнища създават несигурност, която влияе върху количеството икономическа продукция.

Всички тези инфлационни проблеми са резултат от ценовата инфлация на стоки и услуги. Друг инфлационен проблем, който често се игнорира, е инфлацията на цените на активите на фондовата борса, пазарите на недвижима собственост или други области. Инфлацията на активите създава изкуствено богатство, като кара фирмите и потребителите да вземат кредити, надхвърлящи техните възможности. Когато приключи инфлацията на активите, фирмите и лицата не са в състояние да платят дълговете си, което води до спад в търсенето и икономическо изоставане. Съединените щати през 30-те и Япония през 90-те години са примери във връзка с този проблем. Инфлацията на активите е измамна, защото, когато тя настъпи, хората се чувстват по-заможни. Когато обаче стойността на активите влезе в разрез със производствената мощност на нацията, ще дойде един неизбежен период на "догонване", през който цените на активите достигат равнище под реалната си стойност. Както инфлацията при цените, така и тази на активите си има своята цена.

Борба с инфлацията през XXI век

Дали инфлацията през новото столетие ще бъде подобна на тази през XIX, или по-скоро на тази през XX век? Разбира се, невъзможно е да се предскаже това. Неминуемо държавите, избирали да не се занимават със скритите икономически проблеми, ще си създадат инфлационни такива. В края на 90-те години повечето страни, дори южноамериканските и бившите съветски републики, се завръщат към едноцифрени равнища на инфлация, но при някои от тях инфлацията продължава. В Турция, Демократична република Конго и Ангола все още се наблюдават високи равнища на инфлация.

Въпреки това държавите наистина се учат от грешките си. Германия предприе действия, които да не позволят повтаряне на хиперинфлацията от 20-те години; по време на Втората световна война повечето правителства предпочетоха да контролират инфлацията и да избягнат инфлационното финансиране от Първата световна война. Когато настъпи втората петролна криза през 1979 г., централните банки избраха да се борят с инфлацията, вместо да ѝ се поддадат, както стана след първата петролна криза от 1973 г. След инфлацията от Наполеоновите войни Съединените щати, Обединеното кралство, Франция и др. взеха мерки инфлацията на книжните пари да не се повтори цял век. Следователно няма причина да не можем да използваме уроците на XX век за борба с инфлацията и през новото столетие.

*

От казаното дотук могат да бъдат направени няколко заключения:

1. Инфлацията не е неизбежно следствие от политическа и икономическа несигурност.

Макар че в повечето държави, в които се наблюдава инфлация, това става в периоди на политическа и икономическа несигурност, тя се появява поради нежеланието на правителствата да се занимават с икономическите проблеми, пред които са изправени. Германия и Австрия избягват инфлацията след Втората световна война, а Чехословакия успява да игнорира високите равнища, засегнали съседите ѝ през миналия век. Централноамериканските страни, които обвързват своята валута със щатския долар, не се сблъскват с инфлационните проблеми на южноамериканските държави. Инфлацията е избор.

Необходимо е правителствата и централните банки да разбират и знаят, че икономическите проблеми, водещи до инфлационно финансиране, трябва да се разрешават незабавно. Инфлацията само забавя и влошава тези проблеми с цената на икономическите инвестиции и продукцията.

2. Независимите централни банки могат да намалят изкушението за инфлация.

Страните с най-добри инфлационни показатели през миналото столетие са тези, в които има независими централни банки. Разбира се, това само по себе си не е гаранция за избягване на инфлацията. Макар че след Втората световна война Швейцария, Съединените щати и Германия страдат от по-ниска инфлация в сравнение с повечето държави, те все пак преминават през кратки периоди на двуцифрена инфлация. Централната банка трябва да поеме ангажимента да се бори с инфлацията на всяка цена.

През XXI век Европейската централна банка ще ни осигури интересен казус. За разлика от Федералния резерв, тя представлява една наднационална централна банка, контролираща паричното предлагане на няколко суверенни държави. Съществуват и други подобни банки, изпълняващи същите функции, например The East Caribbean Central Bank или Banque Centrale Des Etats De L’afrique De L’ouest, но те функционират по-скоро като валутни бордове, отколкото като централни банки.

Въпреки независимостта и наднационалния ѝ характер, не можем да заключим, че върху Европейската централна банка няма да се оказва политическо въздействие. Показателно е например, че преди да бъде избран нейният първи президент Уим Дуизенбърг, Франция предприе действия за неговото “доброволно” да напусне след четири години, за да се даде възможност на един французин да заеме поста му.

Въпреки че централните банки приемат борбата с инфлацията като своя първостепенна задача, това не е тяхната единствена цел. Федералният резерв се опитва да балансира борбата с инфлацията спрямо вътрешната и икономическата стабилност, но досието му от борбата с ценовата инфлация през 70-те години и инфлацията при активите през 90-те не е перфектно. През XXI век инфлацията може да бъде избягната с помощта на независими централни банки и един по-сериозен ангажимент за борба с нея.

3. За да избягнат инфлация, по-малките страни би трябвало да обвържат валутите си с еврото или с долара.

Малките държави с най-добри инфлационни досиета са тези, които са използвали валутни бордове или доларизация. Това обаче изисква от тях да се откажат от контрола върху монетарната страна на своята икономика.

Валутните бордове или доларизацията сами по себе си не решават икономическите проблеми на една страна. Аржентина, Мексико, Корея и др. използват стабилността на валутата си, за да вземат големи кредити в щатски долари, като така създават финансови и икономически проблеми.

Векът на инфлацията

Валутните бордове, комбинирани с консервативна макроикономическа политика, са най-добрият начин да се контролира инфлацията в малките страни.

Това е най-задоволителното обяснение на въпросите защо африканските страни търпят малка инфлация преди 1960 г., но от този момент нататък тя става голяма; защо нефренските африкански държави имат по-високи равнища на инфлация, отколкото френските, и защо в Централна Америка се наблюдава по-слаба инфлация, отколкото в Южна Америка.

По посочения път поемат няколко страни. Аржентина, Хонконг и България, както и други, сега използват валутни бордове за контрол на инфлацията. Еквадор е доларизиран, а щатският долар е законно платежно средство в Панама и Гватемала. Това обяснява също и причината през миналия век Холандските Антили да имат едно от най-добрите инфлационни досиета.

За малките държави валутните бордове могат да функционират като еквивалент на една независима централна банка и са вероятно най-доброто решение.

*

Какво още ни предстои през XXI век ? Никой, разбира се, не знае. Ще има войни, ще падат правителства, идеологиите ще поемат контрол върху икономическия здрав разум и правителствата ще се изкушават да използват инфлацията, за да решават своите икономически и финансови проблеми. Трябва обаче да запомним, че инфлацията е избор, който може да бъде избягнат.

Тук бихме искали да направим едно предвиждане - ако миналото столетие е време на разцвета на валутите, то XXI век ще бъде период, през който ще се наблюдава намаляване броя на световните валути.

През XX век централните банки представляват разрастваща се индустрия – през 1900 г. страните, имащи централна банка, са малко на брой, докато повечето държави и колонии свързват валутите си една с друга посредством златния еталон. Постепенно страните премахват златото и среброто от своята национална парична система и ги заменят с книжни пари, което довежда и до появата на инфлацията.

Светът никога няма да се върне към златния еталон. Бихме могли обаче да се насочим отново към изграждането на свят, в който повечето от световните валути са обвързани с няколко централни валути като долара, еврото и йената, или може би с една-единствена валута - евродолара. Дали тези резервни валути ще се завърнат към относителна ценова стабилност и дали биха могли да се избягнат проблемите на XX век, не е сигурно, но това е цел, към която си заслужава да се стремим.

Приложение

Обменни курсове на щ.долар за периода 1900 - 2000 г. в някои страни

Страна	Валута	1900 г.	1910 г.	1920 г.	1930 г.	1940 г.	1950 г.	1960 г.	1970 г.	1980 г.	1990 г.	2000 г.
Австралия	Dollar	0.4094	0.4143	0.2047	0.2044	0.6221	1.0363	0.9081	0.8969	0.847	1.2932	1.7905
Австрия	Schilling	0.000494	0.000494	0.039321	7.1023	5.285	31.7	26.04	25.88	13.915	10.53	14.5982
Азербейджан	Manat											4561
Албания	Lek	0.5181	0.5181	0.5181	0.5181	0.3181	5	55	60	40	90	141.25
Алжир	Dinar	0.051625	0.051957	0.16892	0.25452	0.49189	3.91	4.935	6.76	14.4	29.25	70.92
Ангола	Kwanza	0.001321	0.001018	0.01007	0.022302	0.025053	0.0291	0.02883	0.02875	0.029918	0.029918	16702400
Аржентина	Peso	0.009946	0.009971	0.012701	0.013236	0.033587	0.165	0.8265	0.0438	19.99	79500000	998400000
Армения	Dram											555.077
Аруба	Florin	2.4829	2.483	3.2308	2.4814	1.8835	1.885	1.885	1.885	1.785	1.79	1.79
Афганистан	Afghani	9	9	9	9	12.0943	35.75	42	86.5	47.5	730	28700
Бангладеш	Taka	3.092	3.0937	3.7175	2.7832	3.3135	3.31	4.762	4.775	14.7271	32.27	53.85
Барбадос	Dollar	0.9894	0.9868	1.3744	0.9884	1.1896	1.9048	1.7119	2.0052	2.17	2.2	1.99
Бахрейн	Dinar								0.4762	0.376	0.376	0.3769
Беларус	Ruble											1212.5
Белгия	Franc	5.169	5.212	16.0025	35.8165	30.9405	51.7	49.7	49.675	31.73	30.94	42.792
Белиз	Dollar	1	1	1	1	1	1.4286	1.4286	1.6711	2	2	1.99
Бермуди	Dollar	0.49464	0.49344	0.68712	0.49416	0.59472	0.95232	0.85608	1	1	1	1
Боливия	Bolivar	0.002577	0.00257	0.003578	0.002779	0.055	0.13	11.99	20	30.5	3400000	6360000
Босна-Херцеговина	Marka											2.0749
Ботсвана	Pula	0.4129	0.4118	0.5736	0.4125	0.4964	0.7949	0.7143	0.7172	0.7418	1.8713	5.3706
Бразилия	Real	4.8238E-	2.9614E-	6.5574E-	1.04037E-	1.99322E-	3.2E-08	2.04E-07	0.000005	0.000066	195	5359750
Бруней	Dollar	2	1.7708	2.4691	1.7879	2.1231	3.6	3.12	3.1	2.0935	1.7445	1.7335
Брунди	Franc	1.0338	1.0424	3.2005	7.1633	6.1881	51.7	49.7	87.5	90	175	761.401
Бутан	Ngultrum	3.1044	3.0937	3.7175	2.7832	3.3135	5.75	7	13.05	8.35	19.8	46.6785
България	Lev			0.082304	0.139450	0.081917	1.05	3.5	3.55	2.67	21.5	20749
Вануату	Vatu	1.8773	1.8893	6.1425	9.2553	17.8869	71.0909	89.5691	84.4364	72.9859	110	142.51
Великобрит	Pound	0.2061	0.2056	0.2863	0.2059	0.2478	0.3968	0.3567	0.4178	0.4193	0.5187	0.6686
Венецуела	Bolivar	5.17	5.2		5.4054	4.2292	3.35	4.65	4.5	4.3	53	699
Виетнам	Dong				0.000254	0.000491	0.002059	0.3591	0.42	1.75	8125	14512
Гамбия	Dalassi	0.2061	0.2056	0.2863	0.2059	0.2478	0.3968	0.3567	0.4178	1.6771	7.4946	15.1
Гана	Cedi	0.4123	0.4112	0.5727	0.4118	0.4957	0.7937	0.7133	1.6949	11.11	370	6650
Гватемала	Quetzal	1	1	1	1	1	1	1	1	1.22	6.9	7.68
Гвиана	Dollar	0.9894	0.9868	1.3744	0.9884	1.1896	1.9048	1.712	2.0053	5.31	105	180.5
Гвинея	Franc	5.1625	5.1957	16.892	25.452	49.189	195.5	245.13	276.025	43	765	1880
Германия	Mark	4.2008E-	4.2023E-	7.29927E-	0.41946	1.35922	5.5	4.171	3.648	1.9735	1.4905	2.0749
Грузия	Lari											1.98
Гърция	Drachma	5.1	4.739	13.2275	77.2559	151.469	18300	30.1	31.2	50	160	361.45
Дания	Krone	3.7495	3.7228	6.734	3.7391	4.7893	6.914	6.906	7.489	6.01	5.779	7.9134
Джибути	Franc	5.1625	5.1957	16.892	25.452	49.189	214.392	214.392	214.392	177.721	177.721	174.8
Доминиканска реп.	Peso	1	1	1	1	1	1	1.4	1.23	1.37	17.15	16.12
Европа	Euro						1	1	0.933	0.7636	0.7335	1.0613
Египет	Pound	0.1999	0.1999	0.2787	0.2008	0.2416	0.4184	0.5102	0.9091	0.7634	3.125	3.88
Еквадор	Sucre			4	5.05	15	18.6	17.75	28.5	28.25	1110	25000
Ел Салвадор	Colon	1.0325	1.0391	2	2	2.5	2.5	2.5	2.94	5	9.95	8.74
Еритрея	Nafka						2.4845	2.4845	2.97	2.88	6.1	10.2
Естония	Kroon				26.7	23.9885						16.6581
Етиопия	Birr						2.4845	2.4845	2.97	2.88	6.1	8.225
Замбия	Kwacha	0.4123	0.4112	0.5727	0.4118	0.4957	0.7634	0.7149	0.9434	0.8035	42.7533	4450
Западна Самоа	Tala	0.4133	0.4094	0.5723	0.4262	0.6455	0.8163	0.8155	0.7211	0.9292	2.3332	3.3898
Зимбабве	Dollar	0.4123	0.4112	0.5727	0.4118	0.4957	0.7634	0.7149	1.1494	1.1628	4.1667	55
Израел	Sheqel	2.8634	2.8634	2.8634	2.0591	2.4783	8.4746	23.1214	43.5	760	204800	404100
Източни Кариби	Dollar	0.9894	0.9868	1.3744	0.9884	1.1896	1.9048	1.7119	2.0052	2.7	2.7	2.7
Индия	Rupee	3.1044	3.0937	3.7175	2.7832	3.3135	5.75	7	13.05	7.94	18.13	46.61
Индонезия	Rupiah	0.024829	0.02483	0.032308	0.024814	0.018835	0.1675	2.1	387	638	1950	9625
Ирак	Dinar	0.2061	0.2056	0.2863	0.2059	0.2478	0.3968	0.3567	0.4444	0.4065	5	1970
Иран	Rial				12.9368	17.1145	54.5	86.5	80	191	1500	4460

Векът на инфлацията

Страна	Валута	1900 г.	1910 г.	1920 г.	1930 г.	1940 г.	1950 г.	1960 г.	1970 г.	1980 г.	1990 г.	2000 г.
Ирландия	Pound	0.2061	0.2056	0.2863	0.2059	0.2478	0.3817	0.3597	0.4219	0.527	0.5632	0.8359
Исландия	Koruna	0.037495	0.037228	0.051998	0.045609	0.0649	0.3035	0.485	0.9565	6.239	57	84.51
Испания	Peseta	6.916	5.5726	7.6511	9.3058	10.9505	38.95	61.5	69.72	79.25	95.75	176.56
Италия	Lira	5.6593	5.2132	28.577	19.092	43.1818	700	620.6	623	930	1127.5	2054.18
Йемен	Dinar								0.4167	0.3454	0.9091	
Йемен	Rial						3.69	3.69	5.5	4.5625	15.1	164.39
Йордания	Dinar	0.2863	0.2863	0.2863	0.2059	0.2478	0.4115	0.3636	0.3861	0.3085	0.665	0.708
Казахстан	Tenge											145.61
Камбоджа	Riel				2.5452	4.9189	20.59	67.15	89	4	725	3835
Канада	Dollar	1.0004	1.0004	1.1585	1.001	1.1553	1.053	0.996	1.0112	1.1945	1.1595	1.4983
Капе Верде	Escudo	1.32136	1.01829	10.07	22.302	25.0532	29.1	28.83	28.75	42.49	66.085	118.247
Катар	Riyal						3.69	5.05	4.7619	3.64	3.79	3.6385
Кения	Shilling	4.1226	4.1118	5.7268	4.1182	4.9566	7.6336	7.1492	9.75	8.3	25.5	77.95
Кипър	Pound	0.2061	0.2056	0.2863	0.2059	0.2478	0.3968	0.3567	0.4237	0.3788	0.4545	0.6111
Киргизстан	Som											49
Китай	Nationalist Yuan				3.9002	17.5762	42500000					
Китай	Renminbi Yuan				3.9002	17.5762	47000	6.08	3.38	1.92	5.2352	8.2774
Колумбия	Peso			1.185	1.035	1.7504	3.1576	7.24	24.5	51.5	665	2232
Коморос	Franc	5.1625	5.1957	16.892	25.452	49.189	195.5	245.13	276.025	225.8	256.45	528.004
Конго/Заир	Franc	1.723E-0	1.73733E	5.33417E	2.38777E	2.0627E-	1.72333E	2.5E-08	2.53333E	0.000002	0.0008	5000000
Коста Рика	Colon			4	4	5.62	8.75	7.4	6.7	14.5	120	317.45
Куба	Peso	1	1	1	1	1	1	5.25	7	18	68	21
Кувейт	Dinar	0.2061	0.2056	0.2863	0.2059	0.2478	0.3968	0.3567	0.3571	0.2713	0.2885	0.3054
Лаос	Kip				0.001272	0.002459	0.010295	0.0425	0.29	20.5	810	7600
Латвия	Lat				19.3	18.5162						0.6179
Лесото	Maloti	0.20615	0.2056	0.28635	0.2065	0.25125	0.39065	0.36565	0.7937	0.7457	2.56	7.53
Либерия	Dollar	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3.25	41
Либия	Dinar			28.577	19.092	19.8	0.3571	0.3567	0.357	0.2961	0.2683	0.5423
Ливан	Pound			0.8446	1.2726	2.2	3.78	3.1375	3.245	3.66	842	1501
Литва	Lita				10	16.6836						3.998
Люксембург	Franc	5.1689	5.2118	16.0025	7.1633	7.7351	51.7	49.7	49.675	31.73	30.94	42.801
Мавритания	Ouguiya	0.51625	0.51957	1.6892	2.5452	4.9189	19.55	24.513	27.6025	46.03	77.84	251.03
Мавриций	Rupee	2.751	2.7437	3.8214	2.748	3.3074	5.2959	4.7554	5.5702	7.8349	15.45	27.67
Мадагаскар	Franc	5.1625	5.1957	16.892	25.452	49.189	391	490.26	276.025	225.8	1570	6220
Макао	Pataca	0.26	0.2	2	4.46	4.9957	5.8026	5.5833	6.0526	5.4378	8.035	8.035
Македония	Dinar											71.14
Малави	Kwacha	0.2061	0.2056	0.2864	0.2059	0.2479	0.3817	0.3575	0.5208	1.6129	3.3333	79.9
Малайзия	Ringgit	2	1.7708	2.4691	1.7879	2.1231	3.6	3.12	3.1	2.22	2.7025	3.7995
Малдиви	Rufiya	3.1044	3.0937	3.7175	2.7832	3.3135	5.75	4.75	4.75	7.55	10	11.77
Малта	Lira	0.2061	0.2056	0.2863	0.2059	0.2478	0.3968	0.3567	0.4237	0.3541	0.3008	0.4356
Мароко	Dirham	0.6969	0.5715	0.7711	0.9565	0.917	4.0078	6.25	5.17	4.3	9.1	10.523
Мексико	Peso	2.06	2.0092	2.0228	2.1956	4.89	8.65	12.49	12.49	23.2	2949.799	9631
Мيانмар (Бирма)	Kyat	3.1044	3.0937	3.7175	2.7832	3.3135	5.75	10.58	19	37.75	75	330
Мозамбик	Metical	1.32136	1.01829	10.07	22.302	25.0532	29.1	28.8296	28.7496	32.7516	1038.135	16400
Молдова	Leu											12.38
Монголия	Tugrik				1.9434	5.3	4	4	6	4.44	14.0001	1097
Намибия	Dollar			0.28635	0.2065	0.25125	0.39065	0.36565	0.7937	0.7457	2.56	8.65
Непал	Rupee	3.1044	3.0937	3.7175	2.7832	3.3135	6.4287	7.619	17.5	12	35.25	74.576
Нигерия	Naira	0.4123	0.4112	0.5727	0.4118	0.4957	0.7937	0.7133	0.8355	0.9346	11.1	109.5
Никарагуа	Cordoba	0.001	0.001	0.001	0.001	0.005	0.00765	0.009	0.00834	0.01915	5250000	64500000
Нова Зеландия	Dollar	0.4133	0.4094	0.5723	0.4262	0.6455	0.8163	0.8155	1.0127	1.0392	1.7013	2.2573
Норвегия	Krone	3.7495	3.7377	6.81	3.7397	4.4	7.15	7.1375	7.15	5.1825	5.8695	8.7683
ОАЕ	Dirham							3.69	4.7619	3.671	3.8	3.6725
Оман	Rial	0.2061	0.2056	0.2863	0.2059	0.2478	0.3968	0.3567	0.4178	0.3454	0.3968	0.3848
Пакистан	Rupee	3.092	3.0937	3.7175	2.7832	3.3135	5.25	7.05	10.5	12.6	25	57.8
Панама	Balboa	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Папуа Нова Гвинея	Kina	0.2069	0.205	0.2896	0.2234	0.311	0.5181	0.454	0.8969	0.6439	0.953	3.0581
Парагвай	Guarani			0.490	0.597	2.339	3.09	126	152	135	1600	3540
Перу	Sol	0.002009	0.002062	0.002513	0.003436	0.006261	0.0151	0.02675	0.058	0.34173	600000	3524000
Полша	Zloty	0.000233	0.000233	3.21822E	8.91	5.0026	26	95	180	123	10350	41280

Страна	Валута	1900 г.	1910 г.	1920 г.	1930 г.	1940 г.	1950 г.	1960 г.	1970 г.	1980 г.	1990 г.	2000 г.
Португалия	Escudo	1.32136	1.01829	10.07	22.302	25.0532	29.1	28	28.75	53.2	134.1	212.69
Руанда	Franc	1.0338	1.0424	3.2005	7.1633	6.1881	51.7	49.7	100	115	155	354.87
Румъния	Lei			1.25	1.6821	2.1809	1.5	6	6	18	34.71	25910
Русия	Ruble	3.9842E-	3.8964E-	3.35E-09	1.9434	5.3	275	450	615	310	3500	2855100
Саудитска Арабия	Riyal	1.933	1.7332	2.4691	1.7879	2.1231	3.69	5.05	4.52	3.325	3.85	3.75
Св. Томас и Присипе	Dobra	1.32136	1.01829	10.07	22.302	25.0532	29.1	28.83	28.75	35.4788	140.982	6041
Свазиленд	Lilangeni	0.20615	0.2056	0.28635	0.2065	0.25125	0.39065	0.36565	0.7937	0.7457	2.56	7.53
Сев. Корея	Won										17	85
Сейшелски о-ви	Rupee	3.1	3.0937	3.7175	2.7832	3.3135	4.762	4.7554	5.5702	6.5184	5.8	6.261
Сиера Леоне	Leone	0.4129	0.4118	0.5736	0.4125	0.4964	0.7949	0.7143	0.8355	1.0592	500	1800
Сингапур	Dollar	1.933	1.7332	2.4691	1.7879	2.1231	3.6	3.12	3.08	2.0935	1.74	1.733
Сирия	Market			0.8446	1.2726	2.2	2.1915	3.58	4.53	5.32	50.42	89.4
Словакия	Koruna	0.4949	0.4947	8.7336	3.3704	2.5013	47.5	38	39	26.55	45	46.761
Словения	Tolar											226.18
Соломонови о-ви	Dollar	0.4133	0.4094	0.5723	0.4262	0.6455	0.8163	0.8929	0.8969	0.7975	2.6137	5.1626
Сомалия	Shilling	4.129	4.118	5.736	4.125	4.964	7.949	7.143	7.172	9.86	4500	10460
Судан	Pound	0.1999	0.1999	0.2787	0.2008	0.2416	0.4184	0.3482	0.6757	0.8621	62	258.7
Суринам	Gulden	2.4829	2.483	3.2308	2.4814	1.8835	1.885	1.885	2.13	2.6	16.55	981
Таджикист.	Somoni											2200
Тайван	Dollar	5.07625E	5.06975E	4.96575E	5.03825E	0.000106	10.75	44.6	41.2	36.4	27.162	33.07
Тайланд	Baht	3.4527	2.7138	2.7317	2.29	2.7036	12.55	21.85	20.9275	20.63	25.31	43.35
Танзания	Shilling	4.129	4.118	5.736	4.125	4.964	7.949	7.143	10.45	26.5	350	800
Тонга	Pa'anga	0.2069	0.205	0.2896	0.2234	0.311	0.5181	0.454	0.8969	0.847	1.2958	1.9817
Тринидад и Тобаго	Dollar	0.9894	0.9868	1.3744	0.9884	1.1896	1.9048	1.7119	2.0052	3.33	5.95	6.24
Тунис	Dinar	0.005162	0.005195	0.016892	0.025452	0.049189	0.391	0.58	0.57	0.493	0.9	1.3741
Туркменист.	Manat											5200
Турция	Lira	0.2248	0.2251	1.54	2.125	1.3201	3.95	14.5	15.9	104.55	2930.070	669800
Уганда	Shilling	0.04129	0.04118	0.05736	0.04125	0.04964	0.07949	0.07143	0.101	0.77	810	1690
Узбекистан	Som											775
Украйна	Hryvnia										0.00035	5.4344
Унгария	Forint	9.898E-2	9.894E-2	1.04651E	1.429E-2	1.26455E	42.5	51	45	33.5	75	280.9
Уругвай	Peso	0.001068	0.001065	0.001506	0.001333	0.002532	0.00207	0.01103	0.29	9.96	1924.999	12490
Фиджи	Dollar	0.458	0.4568	0.6362	0.4576	0.5506	0.8818	0.7918	0.8731	0.7911	1.4592	2.188
Филипини	Peso	1.9804	2.4353	2.1263	2.008	2.0102	3.5	3.35	7.1	7.85	30	49.9
Финландия	Markka	0.051625	0.051957	0.4167	0.397362	0.513558	5	3.3	4.165	3.845	3.632	6.3091
Франция	Franc	0.051625	0.051957	0.16892	0.25452	0.49189	3.91	4.935	5.53	4.5475	5.1	6.959
CFA	Franc	5.155	5.1957	16.892	25.452	49.189	195.5	245.13	276.025	225.8	256.45	698.89
CFP	Franc	5.155	5.1957	16.892	25.452	49.189	71.0909	89.7273	100.5455	82.6818	92.7359	122.39
Хаити	Gourde	5.1625	5.1957	5	5	5	4.9991	4.9991	4.9991	4.9991	20	21
Холандия	Guilder	2.4863	2.4845	3.2308	2.4832	1.87	4.163	3.77	3.597	2.15	1.689	2.3379
Холандски Антили	Gulden	2.4829	2.483	3.2308	2.4814	1.8835	1.885	1.871	1.8739	1.79	1.79	1.78
Хондурас	Lempira	1.0325	1.0391	2	2	2	2	2	2	2	6.85	21
Хонконг	Dollar	1.9608	2.2161	1.6294	3.586	4.24	6.1	5.7065	6.0766	5.13	7.801	7.7992
Хърватия	Kuna											8.0979
Чехия	Koruna	0.4949	0.4947	8.7336	3.3704	2.5013	47.5	38	39	26.55	45	37.602
Чили	Peso	0.002893	0.004568	0.007034	0.008264	0.025	0.075815	1.056	28	41300	380000	573600
Швейцария	Franc	5.1945	5.2015	6.488	5.155	4.309	4.31	4.305	4.316	1.7875	1.27	1.61
Швеция	Korona	3.7495	3.7377	5.1046	3.7286	4.1975	5.18	5.18	5.17	4.3825	5.6335	9.412
Шри Ланка	Rupee	3.092	3.0937	3.7175	2.7832	3.3135	5.25	6.8	15.2	22.6	51	82.65
ЮАР	Rand	0.20615	0.2056	0.28635	0.2065	0.25125	0.39065	0.36565	0.7937	0.7457	2.56	7.585
Югославия	Dinar	0.0000000124	0.0000000124	0.00000029547	0.00000017697	0.00000022407	0.000047	0.0001	0.00015	0.000331	2.2	661x10 ²⁰
Ожна Корея	Won	0.002	0.002027	0.001986	0.002015	0.00427	3.999999	148.5	380	729	719.2	1263
Ямайка	Dollar	0.4123	0.4112	0.5727	0.4118	0.4957	0.7937	0.7133	0.8355	2.5	10.2	45.1
Япония	Yen	2.0305	2.0279	1.9863	2.0153	4.27	425	380	380	203.1	135.4	114.27